

S K Ä N E.

2555

Frosta härad.

Lyby s:n.

Lyby by.

Jöns Svensson.

R E G I S T E R.

Sid.

Aldermansgillet	317	1
Fjärdingsman	320.	4.
Brännvinsbränning	321.	5.
Förgörning	323.	7.
Skämthistoria	324.	8.
Sådd	326.	10.
Såkaka	327.	11.
Skydd mot ont	328.	12.
Gårdens liv och arbete	329.	13

Gårdens liv och arbete	331.
Folkmedicin	332. 16.
Påsk	334. 18.
Folkmedicin	335. 19.
Trolleri /ta smöret/	337. 21.
Medel mot blodhalning	339. 23.
Lappskott	340. 24.
Maran	341. 25.
Troll	342. 26.
Spökeri	343. 27.
Skogssnuvan	344. 28.
Gengångare	345. 29.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

3/7.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

1.

S:a

2555

*Åld. av Jöns Swanson
Nypel av Bonde Wikman
1909*

I Lyby och byarna där- Åldermansinsti-
omkring skulle åldermannen innehava sin be- tutionen.
fattning tre år i rad. Med värdigheten följ-
de ett skrin att ha kassan och vissa hand-
lingar i, ett byahorn samt ibland en klubba
att användas vid sammanträdet på åldermans-
gillet.

Byn ägde vissa gemensamma
jordstycken såsom "lartäckst" /lertäckt/ och
grustag med kringliggande betesmark. Dessa
bortarrenderades för varje år och inkomsten

fördelades på åldermansgillet, som hölls varje år hos åldermannen. Tidigt på våren sammankallade åldermannen byamännarna för att de skulle gå kring byns gårdsgårdar särskilt de kring utmarkerna. Den försumlige skulle plikta ett halft stop brännvin.

2555

Åldermannen skulle också se till, att alla svinen, som voro utsläppta på byns gemensamma fäladsmark, voro riktigt "ringade i nosen". Voro de inte det, så bökade de ju upp "grönsvären" /gräsmattan/. Åldermannen sade en gång till en av byamännen, att han hade inte sin so ringad. Jo Gu' ha ja så, svarade denne. Där ä reng, men den seder på sne, sade då åldermannen. Ägaren till soen fick ringa sin so en gång till. Han fick i alla fall plikta ett halft stop brännvin, därför att hans sugga redan hade rotat upp grönsvären på fäladen.

3/9.

2000 10/10/1973
FÖRSTORÄDANDE

3

På åldermansgillet festades
om rätt bra. Böterna skulle ju fördelas och det
kunde ibland hända, att det blev bråk vid fördel-
ningen - ja att detta stundom övergick till riktigt
handgemäng. I Norrtou var det vanligt, att man "ta-
gades" /brottades/ lite vid åldermansgillet.

2555

2555

Traktens fjärdingsman Fjärdingsman-
skulle ursprungligen ha sin lön i form av nens lön.
säd eller överhuvud taget in natura, men det
blev med tiden vanligt, att han fick pengar
istället - sådär en 25 - 30 kronor om året.

Varje år, då fjärdingsmannen
i Lyby uppbar sin årslön, ställde han till
med ett bra "fjärdingsmannagille" som det
kallades. Mannarna fingo bredda ostsmörgåsar
och brännvin och mer än en av dem hade glömt,
var dörren var, när han skulle gå hem igen.

321.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

5.

Al:c

2555

De kärll, som användes
vid brännvinsbränningen, kallades "pibety".
Man hade en stor tunna, svaltunnan. I denna
voro kopparrör nersänkta i korkskruvsform.
I dessa rör svalades spritångorna av till
sprit. Man kokade först potatisen till mäska.
Malen malt tillsattes jänte något annat jäst-
ämne t. ex. barna. /Det man skummat vid öl-
brygden/. Då mäskan jäst tillräckligt länge,
kokades den upp och vätskan fick så passera
genom en kula, där den renades, så att dran-
ken gick tillbaka och "lätten" som det andra

Brännvinsbrän-
ning.

kallades gick vidare genom spiralrören i sval-
tunnan.

2555

Man kunde sen prova pro-
centen. med särskilda provare.

Efteråt tillsattes vatten
alltefter den styrkegrad, man önskade hava på
brännvinet.

Råmaterialet var vanligen
potatis, men en man i Lyby använde vete. Han
brände vete i 7 månader varje år.

323.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

C. G.

2555

En man vid namn Lindeman
kom till en granne, då denne höll på att bränna. Föfgörning
Troligen blev Lindeman av någon orsak stött på vid brännvins-
grannen. Han tog då en käpp och rörde i mäs- bränning.
ken och sen blev där inte brännvin. Det ville
inte jäsa.

324.

SMÅSÄLLSKAPETS
BOK- OCH MANUSKRIPT-
SAMLINGEN

16:K. 8.

2555

Jöns Svensson brukade låta mala sin säd hos en möllare i trakten. Samme möllare malde också till en lantbrukare, som årligen brände vete i 7 månader. En gång, då Jöns Svensson var med vete vid kvarnen, fick han ett helt pund för litet i varje säck. Han sade till möllaren, men denne svarade: "Ti du bara stilla o osta mä de, fårr där ä va där ska va!" Jöns Svensson svarade då: "De ska du ja gu få änka /ångra/. Jöns Svensson gick sen till den andre och talade om för honom, att möllaren hade sand, som han blanda i vetet. Historia.

325.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

29

Denne gick då till kvarnen

och fann en väldig massa sand i kvarnen. han slutade genast upp att låta mala där.

2555

Men, sade Jöns Svensson,
möllaren träffte ja titt sin, men han hytte ad
me mä knytnäven o sa: "De va du din jävel, som
to mölled frao me!"

326.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

M:a
10

2555

Man skulle så korn, då as-
kens löv voro stora som musöron.

Sådd.

327.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Mia
11

2555

Av julbrödet bavarade man all-
tid några kakor, som hästarna skulle ha på våren, Såkaka.
innan de började vårarbetet. Korna skulle också
smaka brödet. Djuren skulle ha därav för att de
inte skulle bli trötta.

328.

LUND'S UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV F. a 12

2555

När man på vintern hade tröskat slut på all säden, sattes stål i sädeshögarna mot troll. Man lade dit gamla liar eller knivar. Annars kunde trollen komma och ta kraften ut säden. Skydd mot ont.

För att skydda kreaturen satte man stål i "skammelen" /tröskelen/. Man satte alltid stål i skammelen, då kreaturen första gången skulle ut på bete eller till vattning på våren.

329.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

13.

2555

Längst tillbaka Jöns Svensson kunde minnas fingo de endast kaffe på söndags- Matordning.
morgnarne och då endast en halv kopp.

På ett ställe, som Jöns Svensson tjänade hade de dåligt med kosten. Ett år var där rikligt med päron på ett träd i trädgården och Drängarna hoppades att kunna få lite extra sen på vintern. Men husbonen va engmari. Han gemde pärona i en kana, som han ställde oppe på hanabjelkana. Men sade Jöns Svensson, ja luska rätt på kanan liaväl.

Nårr Vi va ude frå hemmed,
hade vi flottamada mä voss. Där va fläsk på dom,
men vi känne sai pådingana /maskar/ på fläsked.

2555

Jöns Svensson, som på långt
håll var i släkt med husbonden, fick hämta säden
till hästarna på loftet. Där stod en "beng" /bing
eller kista/ och den var full med 100-tals stora
ostar. Di va stora som en bra brökaga. Jöns tog
en ost med i sädessäcken, då han gick ner. Den
andre drängen tyckte det var bra och föreslog
honom att knycka en "pölsa" /korv/. Jöns tog en
pölsa nästa gång och sen hade de ju inte så illa
beställt med maten.

Skåne
Frösta
Rybo
Mjts. 1829

LINDBS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

~~337~~
Mjts. no Randa Måla
Ber. as Jons Stensson
Rybo

15

2555

På frantierna /vårarna/
skulle drängarna gå kring alla ägorna och lägga Liv och arbete
upp stengären, där dessa voro fallna. Byns i gården.
ålderman såg noga efter, att stengären voro i
gott skick. Den försumlige fick böta en kanna
brännvin.

Varje söndagsmorgon skulle hästarna ha svål / svavel/ och salt, som först maldes och sen blandades samman. Det hällades i en pappersstrut, denna lades i en skoffa /skopa/ och så fick den glida ner i hästens hals. Korna skulla ha en blandning av brännvin, terpentin och svavel.

Folkmedicin.
Djur.

Jöns Svensson hade haft en ko, som fick blodhalning. Han gick då till en klok gubbe i Espinge och denne svarade, att kon skulle bli bra. Han sade: "Du ska kleppa to /hår/ ao na o visa me, så att ja får se

Blodhalning.

färgen.

Samtidigt kom an man från Bältingegården och talade omm, att de hade en tjur, som halade blod. Han hade to med sig. Den kloke gav honom en papperslapp, som han skulle stoppa upp under ett läkte över tjuren. När han kom hem och talade om för husbonden, vad gubben sagt, blev denne förbaskad och ville inte veta av sådant men gav till sist med sig, så att papperslappen blev instoppad. Men tjuren blev bra.

Jöns Svensson talade om, att samme tjur skulle kastreras. Som sajt va, den kloke gäbben skälle ju gilla tyyren. Sin han hade slad ikull nom sa husbonen, att di fenge väl benga tyyren. De behövs inte, sa han o så hågg han fatt i hela knyded o skar ed tvärt ao. Där kom inte mar än tre blodroppa.

2555

Skärtorsdagskvällen gömde
folk sina greslor och ugnsrakor för Blåkulla- Påsk.
käringarna och så skrevo de kors över dörrarna Blåkulla.
för att skydda sig mot dem.

J. J.

2555

Folk hade med ont i tännen på den tien. Där va en käring i trakten, som hade en ryseli värk o hon la fålkamög te tannen. De hjalp.

En som hade vårtor skulle taga så många ärter, som han hade vårtor och gå ut till brunnen. Så skulle han kasta alla ärterna i brunnen men vara under tak, innan ärterna nått vattnet. Då gingo vårtorna bort.

Sagesmannens hustru hade kräftan uppe kring näsan. Hon hade sökt flera

Folkmedicin.

Tandvärk.

Vårtor.

Kräftan.

läkare och en läkare i Köpenhamn, men hon blev inte bättre. Då sökte hon en klok i Lyby och han sade till henne, att hon skulle bli bra. Han smorde en salva på strax innan hon skulle gå och så sade han till henne, att hon skulle springa den första delen av vägen, därför att det kom att göra mycket ont. Efter 14 dagar skulle hon komma dit igen och då hon kom smorde han en annan salva på. Den gjorde inte så ont. Efter ytterligare 8 dagar kom hon dit igen och blev smord och sen blev hon alldeles bra efter en tid. Många år efteråt fick hon ont i bröstet och hon sökte då 2 läkare utan att bli bättre. Till sist sökte hon dr. Enerot i Hörby och han gjorde hennen bra. Hon dog, då hon var 61 år gammal.

2555

237.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

24

C. b.

2555

Sagesmannen köpte en ko
av en lurifax, som di kalla för Räven. Koen Trolleri.
va bra o där ble meed smör ätte na. Så en gång, Ta smöret.
nårr ja inte va hemma, sade Jöns , Så kom den
rackaren hem o då fraogte han min käring, om
han inte feck titta pao sin ko. Jo men feck han
så o så klappa han henne. Han stråg na över
röggen flare gånger. Nårr ja kom hem talte hon
om ed o då sa ja, att hade ja vad hemma, så
skålle han inte kommed eng te koen. Där ble
mi sjäk inte smör ätte na sin heller. Nårr vi

338.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

22

skålle kärna, titta vi i kärnan o då blextra de i
kärnan. Sin lålde ja koen te en aan här i trakten
o han feck smör.

2555

339

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

23

2555

Där i trakten fanns en klok,
som kallades för Slinken. Han kunde bota blod- Blodhalning.
halning och då skrev han bara i en bok och sen
kunde man lugnt gå hem, för sen blev djuret bra.

Arrendatorn på Carlsfälts
gård pissa blo en gång o han blai allt mar o mar
udmattad. Te sist geck han te Slenken o han
stanna bloed o feck 50 kronor för besväred.

340.

LUNDA UNIVERSITETS
FOLKMINNE SÄRKIV

C:a

24

2555

Lappskott var nånting, som folk
kom ve. Det var lapparna, som skicka det hit. Lappskott.

En flicka hade fått ont i ett
ben och en klok gubbe skulle skjuta över henne.
Hon skulle sitta på en stor sten ute på en åker
och där sköt han över henne med en gammal soldat-
bössa. Hon blev bra.

381

AMMUNITIONEN
FÖR SVARSKIVAN

25

A:t

2555

Maran red folk om mätt-
erna och man sade, att det var en vacker flicka. Maran.

Det var också maran, som
flätade hästarnas manar, så att ingen kunde få
upp det igen, förrän det löstes upp av sig själv.

342.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

26

A: d

2555

En dräng från Gryby hade
bestämt möte med sin fästemö i en brydestua.
Då han kom dit, var fästemön där och han låg
hos henne. Efter en stund gick hon och då kom
den riktiga fästemön. Den andra var en troll-
käring.

Troll.

343.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

27
B. h

2555

En gång, då de voro på en
långäcka/långfärd/ och de voro 22 öga /22 häst-
skjutsar/, sågo de en gubbe stå vid ett träd
med en vit mærr vid sidan. Han ville byta häst
med flera stycken av den, men de ville inte.
En av mannarna sade, att den mannen hade han
själv slagit ihjäl för flera år sen. Han sade,
att den där sto, de va fan säl. Spökeri.

345.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

29

A: 5

2555

Vidarpe mölla ägdes av
en gumma, som hade mördat sina tre män och Gengångare.
sina tre barn. Hon hade förgiftat allesamman.

Hon blev på ålderdomen
mycket sjuk, men hon kunde inte dö. Sages-
mannens moder var hos henne och hon skickade
efter prästen. När han kom var hon emellertid
död. Jöns Svenssons Moder sade, att det hade
varit rent förskräckligt innan hon dog. Hon
blev ju alldeles förskräckt, när gumman be-
kände för henne, att hon verkligen förgiftat
så många. Hon tyckte, att klockan gick aved om.

Lång tid efter sen mörders-

kan var död, gingo en hop pojkar en kväll hem från dansbanan och de fingo då se en vitklädd människa gå upp mot möllan. Då hon gick in i möllan smällde det och knakade i dörrarna.

2555

En man i Holmby klagade över, att han varje natt oroades av att en, som för flera år sen blivit mördad, gick igen hos honom om nätterna. Han sade till några att stanna hos honom över en natt. Rätt som det var hörde de hönsen ute i farstun skrika och då visste de, att han skulle komma. De tände då ljus, men då försvann han. Då de tittade genom fönstret ut på gården, sågo de honom och hörde honom säga: hi, hi, och så försvann upp mot mordplatsen till.

Hade de inte tänt ljus, hade de fått se honom riktigt. Sådana tåla inte ljus.

344

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESBOK

A: e²⁸

2555

Sagesmannen tjänade på
Cristinebergs gård i sin ungdom. Han såg då Skogssnuvan.
många gånger skövsnuan springa på broräcken
nere över ån, då det var riktigt soligt och
varmt. Hon sprang där bara i skarpt solsken.

Alla kunde inte se henne.
Utom Jöns var där bara en vaktpojck, som kunde
se henne.

347.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

31

En man, som var maskinist och följde en ångmaskin vid tröskningen, oroades alltid, var han var, av sin avlidna hustru. Han vågade inte fråga henne, vad hon ville. Till sist gick han till prästen och han rådde honom att fråga henne. Han gjorde så och hon bad honom då att taga upp två tegelstenar, där de förut bott. Hon hade varje gång brukat klappa och smeka honom och det gjorde hon även denna gången. Då han tog upp tegelstenarna, fann han ett skelett av ett foster. Han tog det och begravde på kyrkogården och sen vilade hans döda hustru i ro.

2555